

1. Sammanfattning

Historik och beskrivning

Sverige indelades i elva län enligt 1634 års regeringsform. Landshövdingarna blev regentens ställföreträdare och hade egen beslutanderätt i frågor som ingick i deras ansvarsområde.

Södermanlands län var ett av dessa "urlän" och landshövdingarna residerade till en början på Nyköpingshus. Efter den stora slotts- och stadsbranden 1665 bodde de i ett hus som byggdes inne i staden. Det förstördes också av brand, denna gång under ryssarnas härjningar 1719. År 1726 återvände landshövdingen till Nyköpingshus där man uppförde en byggnad som nu kallas Gamla Residenset. Det ansågs dock för litet och landshövdingarna flyttade åter till egna eller hyrda hus i staden.

År 1806 blev Fabian Ulfsparré landshövding och lät med egna medel uppföra det nuvarande Residensets huvudbyggnad på stadens förnämsta tomt. Arkitekt/byggmästare är okänd. Det var ett kostsamt projekt, Ulfsparré förbyggde sig och kronan övertog Residenset 1815.

Residenset byggdes längs hela norra sidan av Stora Torget. Det fick nyklassicistisk utformning med mittparti i tre våningar och sidopartier i två våningar. Sidopartierna hade entréer mot torget och i mittpartiet fanns en port där man körde in till gården med häst och vagn. Huvudvåningen en trappa upp fick tjugofem fönsteraxlar mot söder.

På tomtens västra del fanns tidigare det s k Kejserska huset från 1720-talet. Källaren finns kvar och vissa murade väggar från detta hus torde ingå i Residenset.

Landshövdingens representativa bostad dominerade Residenset, som också rymde landskontor och kontor för lantmätaren. Verksamheterna fyllde inte hela den stora byggnaden till en början utan vissa delar hyrdes ut, bl a för Nyköpings första mera fast fungerande folkskola.

Norr om byggnaderna anlades en park, troligen en formell anläggning med alléer.

Längs Hospitalsgatan fanns ekonomibyggnader, som tillsammans med trädgården användes i det slags självhushåll som ännu bedrevs vid residensen.

Vid slutet av 1800-talet fick parken en stadsparkliknande form. I tidens anda skapades ett system av slingrande gångar kring planteringar och höga träd.

År 1906 var Residenset rätt nergånget och en genomgripande ombyggnad gjordes under ledning av arkitekt Lars Johan Lehming. Sidoportarna mot torget sattes igen och porten i mitten omformades till landshövdingens entré. Andra lokaler nåddes från

gården. Från entrén byggdes en trappa till en nyskapad mottagningshall i övervåningen. Väster om hallen inreddes en svit av sällskapsrum mot torget och en matsal mot gården. Öster om hallen placerades landshövdingens arbetsrum och länsstyrelsens ämbetslokaler. Landshövdingens rum fick snickeriinredning med väggfält, i vilka monterades åtta oljemålningar från 1700-talet. Sex av dessa utfördes av Johan Sävenbom. Målningarna avbildar kungliga slott och var ursprungligen beställda för Stockholms slott. Till översta våningen förlades landshövdingefamiljens mest privata rum.

1900-talets växande statliga administration fyllde Residenset och medförde behov av nya lokaler.

Flyglarna mot norr tillbyggdes 1931-35 efter ritningar av Göran Pauli, stadsarkitekt i Jönköping. I en första etapp utökades västra flygeln och man tog då upp sidoentréerna mot torget igen. I nästa etapp gjordes en större tillbyggnad av östra flygeln. Den förlängdes ytterligare i början av 1940-talet enligt ritningar av länsarkitekten Arvid Stille. Då uppfördes också en annexbyggnad för lantmäteriet längre upp vid Hospitalsgatan. Den förlängdes mot norr 1986 och fick efter ett par år en förbindelsegång till huvudbyggnadens östra flygel.

Inom residensfastighetens västra del byggdes på 1990-talet en i huvudsak dold ledningscentral.

Under andra halvan av 1900-talet uppfördes kontorsbyggnader även i grannkvarteret mot väster.

År 1971 valde landshövdingen att lämna bostaden i Residenset för att bo i en av staten förvärvad villa. Residensets bostadsvåning och representationslokaler byggdes om till kontor och tekniska installationer utökades stegvis. Ändringar gjordes utan större hänsyn till kulturhistoriska värden och byggnaden kom att upplevas som opraktisk och charmlös. Huvudentrén stängdes för allmänheten och Residensets offentliga roll försvagades.

Parken rustades upp men förenklades och flera stora träd togs ned. Stängsel och häck tillkom och delade parken i en del för länsstyrelsens personal och en nordlig del för allmänheten.

Från mitten av 1990-talet har Residensets huvudbyggnad och annex stegvis restaurerats.

Huvudentrén har rustats upp och gjorts tillgänglig även för rörelsehindrade. Paradrummen i övervåningen har nyinretts efter att ha återfått tidigare indelning och samband. Syftet har inte varit att återskapa en speciell epok i byggnadens historia utan att lyfta fram byggnadens värden med det tidiga 1900-talets klassiserande interiörer som förebild. Som avslutning renoverades huvudbyggnadens och annexets fasader med strävan att återge dem mera värdig karaktär.

Värden och mål

Genom sin funktion och placering ingår Residenset som en viktig del i Nyköpings stadsbild. Tillsammans med rådhuset, stadshuset och kyrkans byggnader bildar det ett administrativt och kulturellt maktcentrum vid Stora Torget. Residensets byggnader med park utgör en helhet som visar den statliga administrationens utveckling och betydelse. Den välbevarade fasaden mot torget har historiskt symbolvärde. Huvudentrén och paradvåningen berättar om tidigare seklers högborgerliga representativa sällskapsliv på ett lättillgängligt sätt.

Sävenboms målningar har stort konst- och kulturhistoriskt värde och tillhör de förnämsta fasta inredningarna i de svenska residensen.

Residenset är statligt byggnadsminne sedan 1935 och har skydd enligt särskilda föreskrifter.

Residenset skall bevaras och vårdas så att det hålls i gott skick och så att det kan fortsätta att spela en av

huvudrollerna vid Nyköpings främsta platsbildning. Byggnader och park skall behandlas som en helhet med sammanhållen karaktär.

Huvudbyggnaden förvaltas med särskild omsorg. Dess fasader får inte byggas om och de representativa paradrummen bevaras. Planlösningars grundläggande klarhet och orienterbarhet får inte förvanskas vid eventuella ändringar. Ingrepp i byggnadens stommar skall minimeras och karaktärsskapande byggnadsdetaljer bevaras. Paradvåningens målningar bevaras och skyddas mot skador.

Residenset skall användas så att det på ett värdigt sätt bidrar till att ge liv åt Stora Torget.

Det ska förvaltas så att det fungerar väl för länsstyrelsens behov. Andra användningar kan endast komma ifråga på byggnadsminnets villkor och anpassningar skall underordnas bevarandet av kulturhistoriska värden.

Residensets entréfasad mot Stora Torget

Rum 227, Landshövdingens rum

6(61)

Rum 223, Blå salongen